

Eliška Ondráková

Postavy a venkovský svět v raných povídkách Františka Pravdy

(posudek vedoucího bakalářské práce)

Spisovatel František Pravda (vl. jm. Vojtěch Hlinka) patří k těm zakladatelským osobnostem novodobé české prózy, jejichž dílu dosud nebyla věnována soustředěná pozornost. Přitom do literárního dění vstoupil už roku 1848 a aktivně se ho účastnil po celé následující půlstoletí. S jeho rychlými proměnami však nedokázal držet krok. Jestliže zpočátku jeho povídky přinášely námětové i formální inovace (a byly tak schopny – i pokud jde o čtenářský ohlas – konkurovat např. prózám současně působící Boženy Němcové), postupně v nich převládla katolická tendenčnost a konvenční nabádavá výchovnost. Proto kvitujeme jako přednost práce, že autorka se soustředila na Pravdovy rané povídky z padesátých let, tedy na spisovatelem uspořádané soubory *Povídky z kraje* 1–5 (1851–1853) a samostatně vydané novely, především *Učitel z Milešovic* (1856), *Krejčí Fortunát* (1857) a *Hospodáři a výminkáři v Suchoparech* (1859).

Úvodní, uměřeně pojatá biografická kapitola umocňuje slovníkový popis spisovatele va života citacemi ze vzpomínkových statí a rozšiřuje ho o souhrnnou charakteristiku jeho kulturního a literárního působení. V následující části autorka představila svá teoretická východiska, sestávající z odpovídajících naratologických přehledů (Kubičková, Hrabalova a Bílkova *Naratologie*, dále Hodrová, Fořt, Bachtin či Chatman). Pozitivně hodnotím využití aktuální práce docentky Jedličkové a kol. *Narativní způsoby v české próze 19. století* (2022). Jejich textů Ondráková využila zejména v charakteristice Pravdova vypravěče, způsobů budování jeho autority (Koten) a jeho komentářových vstupů (Šidák).

Těžištěm práce spočívá ale až v kapitolách následujících, které se zabývají postavami a prostorem Pravdových povídek. Zejména postavám jako klíčovému elementu spisovatele va fikčního světa věnuje autorka soustředěnou pozornost. Všímá si způsobů jejich charakterizace, jejich promluv a sleduje možnosti jejich povahové proměny atd. Se specifickým zřetelem pak sleduje postavy ženské, v jejichž portrétech zvláště vystupuje Pravdova tendenční katolická výchovnost do popředí. Rozsáhlá kapitola věnovaná rodinným a komunitním vztahům ukazuje především mravně usměrňující působení vesnického společenství, ale upozorňuje i na jeho negativní aspekty (pomluvy). Dalšími rozměry venkovského světa, kterých si autorka všimá, jsou křesťanská víra (líčená knězem Pravdou jako samozřejmá součást identity venkovských protagonistů) a vlastenectví (v textech z padesátých let přítomné jen okrajově). V části věnované prostoru je asi nejzajímavějším zjištěním upozornění na jeho prostupnost: i při relativní uzavřenosti vesnické komunity jsou mnohé z postav konfrontovány s cizím, především městským světem (např. v rámci vojenské, tovaryšské nebo služebné zkušenosti) a setkání s jeho nezvyklými hodnotami se často stává východiskem konfliktu. Stabilita naopak v Pravdových povídkách charakterizuje společenskou hierarchii vesnice, utvářenou přísně podle majetku. Dynamiku vyplývající z rychlé kapitalizace venkova tedy Pravda ještě postihnout nedokázal.

Oddíl věnovaný dobové i pozdější recepci jeho díla odkrývá důvody, proč na ně bylo postupně zapomenuto. Překryla je tvorba řady jiných autorů, kteří ve venkovském světě hledali ideální oporu národní existence. V tomto směru je zajímavá poslední kapitola, ve které se autorka pokusila vztáhnout Pravdovy povídky k literárním tendencím doby uprostřed 19. století. Vnímá Pravdu jako spisovatele idealizujícího a idylizujícího a v jeho díle tak shledává především relace k literárnímu *biedermeieru*. Zároveň ho však spojuje s počátky cesty k realistické povídce. I tady se opírá o relevantní odbornou literaturu (Kusáková, Tureček, Viktora), ale prokazuje tak spíše její limity při charakteristice přechodných zjevů, mezi něž svými nejoriginálnějšími texty patřil i Pravda. Závěr práce pak představuje koncizní shrnutí hlavních atributů a tendencí přítomných v jeho díle.

Některé v práci naznačené možnosti zůstaly nevyužity (např. relace mezi konvencemi vesnice a jejími výstředními obyvateli /domkář Božeta ve *Fortunátovi*/ nebo vykročení k typu dobově oblíbené loupežnické povídky /Moser, Štrauch, Sabina, ale i Němcová, Světlá aj./ v próze *Pražátko*), také jedinečnost Pravdova bezrozporného světa se nepodařilo autorce postihnout v úplnosti. Přesto její práci hodnotím kladně: Představuje vlastně první moderní pokus o komplexnější uchopení spisovatelova díla, obratně při tom využívá aktuálně dostupných odborných nástrojů a možností, je bezproblémová po stránce stylizační i jazykové. Působí tak vlastně podobně souladně jako dílo samotného Františka Pravdy.

S tímto uvážením navrhuji (při kvalitní obhajobě) hodnocení „výborně“.

V Praze, 26. 5. 2024

doc. PhDr. Václav Vaněk, CSc.